

Κείμενα, αντικείμενα, εικόνες

Η χρήση της θεματικής ενότητας στην επανέκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης

Δημήτριος Β. Γραμμένος

Επίτιμος Διευθυντής του Αρχαιολογικού Μουσείου Θεσσαλονίκης

Στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Θεσσαλονίκης (ΑΜΘ), έργο του Πάτροκλου Καραντινού ανακαινισμένο πρόσφατα (Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης) σε σχέδια του Νίκου Φιντικάκη,¹ ολοκληρώθηκε η συνολική επανέκθεση: ο σχεδιασμός και η υλοποίηση έγιναν από το φθινόπωρο του 2001 μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2006, οπότε και εγκαινιάστηκε. Σχετικά με τις εκθεσιακές και θεματικές ενότητες, τη μουσειακή και μουσειογραφική θεωρία και πράξη κ.λπ., ο αναγνώστης του άρθρου αυτού θα μπορούσε να ενημερωθεί προς το παρόν από τις δημοσιεύσεις του Γραμμένου (2007), της Γκαζή (2007), της Νικηφορίδου-Γκαζή (2007), και τις ανακοινώσεις των συνεργατών αρχαιολόγων για κάθε εκθεσιακή ενότητα στην ετήσια έκδοση *ΑΕΜΘ* του 2007 που θα εκδοθεί το 2008.

Οι τέσσερις από τις πέντε εκθεσιακές ενότητες έχουν χρονική αλληλουχία και αποτελούνται από εκθεσιακές μονάδες, τις λεγόμενες θεματικές ενότητες, οι οποίες, κατά εκθεσιακή ενότητα, είναι ενταγμένες στις ευρείες έννοιες χώρος, χρόνος, κοινωνία, οικονομία, ιδεολογία, που είναι εκ προοιμίου προαπαιτούμενες για κάθε είδους συνολική και μη φορμαλιστική προσέγγιση του παρελθόντος, προμοντέρνα, μοντέρνα, μεταμοντέρνα. Οι ευρείες αυτές έννοιες, ακόμη και αν δεν επιγράφονται κραυγαλέα κατά τις εκθεσιακές διαδρομές των τεσσάρων ενότητων (Προϊστορία, Προς τη γένεση των πόλεων, Μακεδονία, Θεσσαλονίκη) είναι σαφές ότι ρυθμίζουν τη διάρθρωση του σκεπτικού τόσο των τεσσάρων αυτών ενότητων, όσο και της πέμπτης εκθεσιακής ενότητας (Ο χρυσός των Μακεδόνων), η οποία κάλυψε το κενό που άφησε η μεταστέγαση του ευρήματος της Βεργίνας. Η μέθοδος των θεματικών ενότητων, με ατέλειες, ελλείψεις, διαφορετικές θεωρητικές απαρχές ή προσανατολισμό, ασυνάρτητα, χωρίς δηλαδή κάποιο σκεπτικό, έχει χρησιμοποιηθεί πολλές φορές, πριν από τρεις δεκαετίες μάλιστα (1975) στη σημαντική, όχι μόνο για την εποχή της, έκθεση των νεολιθικών του Μουσείου του Βόλου (Χουρμουζιάδης), μάλλον λόγω και της χρήσης συγκεκριμένου θεωρητικού μοντέλου (Σολομών 2006). Στην περίπτωση του ΑΜΘ οι θεματικές ενότητες νοούνται ως ο επικοινωνιακότερος και πληρέστερος τρόπος για την επαφή του σύγχρονου ανθρώπου με το παρελθόν. Είναι, σε κάθε περίπτωση, σχολαστικά τριμερείς

(αντικείμενο-έκθεμα, εικόνα, κείμενο, αλλά και ήχος σε μερικές περιπτώσεις), συναρτώνται άμεσα με τις μεταμοντέρνες απόψεις της θεωρίας των συμπραζομένων (για μια πρώτη αναφορά τους, βλ. Γραμμένος 1997, σ. 355), των πρακτικών, αλλά και με επιμέρους μεταμοντέρνες έννοιες όπως το νοικοκυριό. Και βέβαια οι περισσότερες είναι ελκυστικές για τον σύγχρονο επισκέπτη. Αλλά στο σημείο αυτό θα πρέπει να πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά.

Τα αντικείμενα

Τα αντικείμενα και η «αύρα» που αποπνέουν, αποτελούν το άλφα και το ωμέγα των εκθέσεων. Για να περιοριστούμε στις εκθέσεις των αρχαίων, συντάσσονταν με διαφορετικούς τρόπους. Με παράδειγμα το ΑΜΘ, η έκθεση γλυπτικής (Δεσπίνης) είχε συνταχθεί με βάση τη χρονική διαδοχή μεμονωμένων αντικειμένων σε συνδυασμό με ενότητες με κριτήριο την τεχνοτροπία (π.χ. έργα φειδικά) ή την προέλευση (π.χ. ενότητα από το Δερβένι Θεσσαλονίκης). Η έκθεση για την προϊστορία και τους ιστορικούς χρόνους είχε συνταχθεί με βάση ευρήματα από ανασκαμμένους οικισμούς (Παραδημή, Όλυθος κ.λπ.) ή σύνολα νεκροταφείων (π.χ. Σίνδος). Στις νεότερες χρονικά εκθέσεις, π.χ. «Θεσσαλονίκη 2300 χρόνια» ή στην έκθεση για τους προϊστορικούς οικισμούς στο μυχό του Θερμαϊκού κόλπου, χρησιμοποιήθηκαν κάποιες θεματικές ενότητες αλλά όχι συστηματικά. Βασικούς εκθεσιακούς πυρήνες δηλαδή, όχι μόνο για την έκθεση αυτή, αποτέλεσαν



1. Διακοσμημένη κεραμική από προϊστορικούς οικισμούς της Μακεδονίας. Εποχή του Χαλκού και πρώιμη εποχή του Σιδήρου.

χωρικές ανασκαφικές ενότητες (ανασκαμμένοι οικισμοί, νεκροταφεία). Σε κάθε περίπτωση, έκθεση σημαίνει σύνταξη αντικειμένων με διάφορα θεωρητικά κριτήρια. Τα ζήτημα είναι με τι είδους κριτήρια.

Τα κείμενα

Αν παρακολουθούσε κανείς τα κείμενα που συνόδευαν τα αντικείμενα των εκθέσεων που αναφέραμε (από τη δεκαετία του '60 και εξής), θα έβλεπε ότι η παρουσία ολοένα και διευκρινιστικότερων κειμένων γίνεται αισθητή. Αυξάνεται δηλαδή η τάση για επικοινωνιακότερη παρουσίαση των εκθεμάτων. Στην παρούσα επανέκθεση, με βάση μικρά, δισέλιδα ή τρισέλιδα, κείμενα των κατεξοχήν ειδικών για κάθε θεματική ενότητα, διατυπώνονται από τη μουσειολόγο έξι ειδών διαφορετικά κείμενα (Γκαζή 2007): Τίτλοι, Εισαγωγικά κείμενα, Κείμενα συνόλων αντικειμένων, Λεζάντες, «Κρυμμένη» πληροφορία, Ειδική πληροφορία. Τα κείμενα, όπως και τα ίδια τα αντικείμενα, νοούνται ως μέρος των συμπραζομένων μιας θεματικής ενότητας.

Οι εικόνες

Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με τις εικόνες ή με ό,τι γενικά νοείται ως οπτικοακουστικά μέσα (Νικηφορίδου-Γκαζή 2007). Τα σχέδια, πολύ περισσότερο οι εικόνες, ήταν απολύτως φειδωλά έως ανύπαρκτα. Ειδικά τα σχέδια είχαν βασικό στόχο να δείξουν τη λειτουργία ή μια αφανή όψη του αντικειμένου. Τα μέσα αυτά όπως και τα κείμενα, με την πάροδο του χρόνου αυξάνονταν. Στο ΑΜΘ ειδικά αυτό συνέβη με αφορμή την ανανέωση της παρουσίασης τριών σημαντικών γλυπτών της γλυπτοθήκης (Γραμμένος 2000). Το είδος (ταινίες, ψηφιακά διαδραστικά εκθέματα, εικόνες), το περιεχόμενο και η μεθοδολογία των μέσων αυτών έχουν αναλυθεί διεξοδικά (Νικηφορίδου/Γκαζή 2007).

Τηρουμένων των αναλογιών η λεγόμενη «στροφή στην

εικόνα» (Moser 2001, Clarkson 1998) και η «στροφή προς τη γλώσσα», που επηρέασαν και τέχνες όπως η μουσική, η απόλυτη ή καθαρή μορφή της οποίας «περιθωριοποιείται όλο και περισσότερο» (Χαιρόπουλος 2005, σ. 23 κ.ε.), επηρέασαν και τη μουσειολογία. Στις στροφές αυτές, ειδικότερα για τη μουσική, θα πρέπει να προστεθεί και εκείνη των θεατροκεντρικών επιτελεστικών τεχνών, που εντοπίζεται και στο χώρο της μουσειολογίας, ειδικότερα στο χώρο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Τις δύο πρώτες αυτές στροφές –και για τις τρεις– (Tschopp-Weber 2007, σ. 84-122) τις οικειοποιείται η χρήση των θεματικών ενότητων στο ΑΜΘ. Ο προβληματισμός τόσο για τα κείμενα όσο και για τις οπτικοακουστικές εφαρμογές, τις εικόνες και τα σχέδια, δεν είναι τυχαίος ούτε ξαφνικός απότοκος του καθολικού αιτήματος για μεγαλύτερη επικοινωνιακότητα των εκθέσεων ή, θα έλεγαν ίσως οι κακόπιστοι, του συρμού των στροφών που αναφέραμε. Ειδικά για τα κείμενα: άρχισαν με έναν απόλυτο μινιμαλισμό και με γλώσσα ακαδημαϊκή και, στην Ελλάδα, στην καθαρεύουσα. Αργότερα αλλά και μέχρι τις μέρες μας (βλ. και Γραμμένος 2002), εμφανίστηκαν αλλά και εμφανίζονται κείμενα στη δημοτική και μερικές φορές με επιδράσεις της ποιητικής του μοντερνισμού, η οποία επηρέασε και επηρεάζει τη γλώσσα κλασικών ιδίως αρχαιολόγων, όταν μάλιστα αναφέρονται σε έργα υψηλής καλλιτεχνικής αξίας. Για να φθάσουμε σήμερα, όπως στην περίπτωση του ΑΜΘ που αναφέραμε, να έχουμε κείμενα που υπαγορεύονται από μια συγκεκριμένη μουσειολογική θεωρία, τα βιβλιογραφικά μεγέθη της οποίας διαρκώς αυξάνονται.

Αντικείμενο και κείμενο

Κατ' αρχάς αντικείμενο και αρχαίο κείμενο (Μπούνια 2007): εκτός από τα αντικείμενα και τα αρχαία κείμενα μπορούν να παράγουν και άλλα κείμενα, τουλάχιστο με βάση τα της ερμηνευτικής του Ricoeur (βλ. και Γραμμένος 2002), δεν θα πρέπει δηλαδή, όπως και τα αντικείμενα, να θεωρούνται «ότι μπορούν να προσφέρουν άμεση, αδιαμεσολάβητη και εμπειρική πρόσβαση στο παρελθόν» (βλ. και Μπούνια 2006). Και ενώ η μουσειολογία, επιφανειακά τουλάχιστον, προτείνει κείμενα επικοινωνιακά και αποστασιοποιημένα από τέτοιες και άλλες προβληματικές, αντίθετα στο άμεσο παρελθόν σε αρκετές περιπτώσεις, ο μουσειακός, ο επιστημονικός ή και ο δοκιμιογραφικός για το παρελθόν λόγος καθορίζεται και καθορίζεται από το αντικείμενο. Σε μερικές περιπτώσεις μερικά από τα κείμενα αυτά προσπαθούν ακόμη και να υποκαταστήσουν ή να εξομοιωθούν με το αντικείμενο, κυρίως όταν αυτό έχει μοναδική ιδιαιτερότητα, ποιότητα και διαχρονικότητα. Σε πλείστες περιπτώσεις οι συγγραφείς αισθάνονται την άμεση ανάγκη της προσφυγής στην ποίηση για να νιώσουν περιγραφι-



2. Άποψη της έκθεσης από την ενότητα «Ο Χρυσός των Μακεδόνων».

κή, και όχι μόνο, πληρότητα, όπως π.χ. ο Beazley που καταφεύγει σε στίχους του Blake για να αναφερθεί σε μελανόμορφα λιοντάρια αττικής αγγειογραφίας. Μια σειρά από τέτοια πάσης φύσεως και προελεύσεως κείμενα θα μπορούσαν να αποτελέσουν τη βάση για την ενεργοποίηση της θεωρίας της πρόσληψης και σε αυτόν τον τομέα. Τα κείμενα στο ΑΜΘ καλύπτουν όλες τις σημερινές μουσειολογικές απαιτήσεις, ακόμη ίσως και τη δυνατότητα στον επισκέπτη «να συμμετάσχει στη δημιουργία της γνώσης» (Μούλιου/Μπούνια 1999, σ. 57), αν κρίνουμε από την παράθεση ενός από τα πολλά χαρακτηριστικά τους (Γκαζή 2007).

Το κείμενο ως βασικό στοιχείο των συμφραζομένων στις επανεκθέσεις

Η αρχαιολογία των συμφραζομένων (ή συγκειμενική, ή των νοηματικών πλαισίων) (Hodder 1986, 1988) αποτελεί μια σύνθετη προσέγγιση του υλικού πολιτισμού μέσω δύο «δρόμων» ή τύπων: ο πρώτος «αναφέρεται στο περιβαλλοντολογικό, το τεχνολογικό και το συμπεριφορικό πλαίσιο της δράσης». Ο δεύτερος ή, καλύτερα, το δεύτερο πλαίσιο μπορεί να θεωρηθεί ότι «σημαίνει μέσα στο κείμενο, και έτσι η λέξη εισάγει μια αναλογία μεταξύ των συγκειμενικών νοημάτων, των χαρακτηριστικών του υλικού πολιτισμού και των νοημάτων και των λέξεων σε μια γραπτή γλώσσα» (Hodder 1986, σ. 237 της ελλ. μτφρ.). «Τα νοήματα ενός κειμένου αντλούνται από την ένταξη αφηρημένων αρχών στο πλαίσιο των πρακτικών της καθημερινής ζωής» (σ. 238 της ελλ. μτφρ.). Ο

πρώτος «δρόμος» είναι συνειδητά μαρξιστικός-λειτουργικός-διαδικαστικός, δηλαδή νεοαρχαιολογικός (βλ. χώρος, χρόνος, οικονομία, κοινωνία κ.λπ. της επανέκθεσης, αν και εφόσον μουσειολογικά έχει αυτή την κατεύθυνση, πράγμα που δεν συμβαίνει στην περίπτωση μας), ενώ ο δεύτερος, θα τον λέγαμε κειμενικό, είναι «αποστασιοποιημένος» από άλλες κειμενικές παραλλαγές και προσαρμοσμένος στις υποδείξεις της μουσειολογικής μεθοδολογίας. Απόδειξη για το δεύτερο είναι το γεγονός ότι δεν παρουσιάζει διαφοροποιήσεις ύφους, γλώσσας κ.λπ. ανάμεσα στην προϊστορία και τους ιστορικούς χρόνους, κάτι που θα συνέβαινε αν τα κείμενα τα έγραφαν ειδικοί ανυποψίαστοι. Για το αν και κατά πόσο στην έκθεση αυτή λαμβάνεται υπόψη και η μεταδιαδικαστική αρχαιολογία αλλά και οι μουσειολογικοί κανόνες, θα το δούμε αμέσως παρακάτω. Στο σημείο αυτό θα παραθέσουμε τα είδη των κειμένων στα οποία άμεσα η έμμεσα αναφερθήκαμε:

- Στο απώτερο παρελθόν: κείμενο-λεζάντα με απλή πληροφόρηση για είδος, προέλευση, χρονολόγηση. Σε λίγες περιπτώσεις: γενικά εισαγωγικά κείμενα απευθυνόμενα μάλλον σε ειδικούς. Εννοείται, γλώσσα η καθαρεύουσα.
- Σε εξαιρετικά σπάνιες περιπτώσεις κείμενα που προσπαθούν να διατυπώσουν την ουσία του αντικείμενου, καλλιτεχνική κ.λπ.
- Κείμενα με μουσειολογικές προδιαγραφές, όπως της επανέκθεσης του ΑΜΘ.

Ενδιαφέρουσα, όπως σημειώσαμε, είναι η διαφορά του

δοκιογραφικού και επιστημονικού λόγου ανάμεσα στην προϊστορία και τους ιστορικούς χρόνους και θα άξιζε ίσως να μελετηθεί σε βάθος. Η σύγχρονη μουσειολογία, και σωστά, δεν αντιμετωπίζει, επιφανειακά τουλάχιστον, τον υλικό πολιτισμό ως κείμενο και ο λόγος της, εννοείται στα πάσης φύσεως κείμενα των εκθέσεων με σύγχρονες μουσειολογικές προδιαγραφές, εμφανίζεται ως «αποστασιοποιημένος». Ενδεχομένως, όπως «υπάρχει ένας νους που γεννιέται από έναν κόσμο αντικειμένων» (Bourdieu 1977, σ. 91), θα πρέπει να υπάρχει και ένας νους ή κείμενο τα οποία να είναι επηρεασμένα από μια θεματική ενότητα.

Ο υλικός πολιτισμός ως κείμενο έχει ήδη γίνει αντικείμενο ενδιαφέροντος από τη δεκαετία του '80. Ο Hodder, π.χ., επηρεασμένος από τους Derrida, Foucault, Barthes, και αφού παραθέσει αρκετά προϊστορικά παραδείγματα

συμπεραίνει (1988, σ. 74): «Ωστόσο μπορεί να υποστηριχθεί πως όλες οι παραπάνω αναλυτικές παρατηρήσεις μπορούν να ενταχθούν στην περισσότερο γενική ιδέα πως κάθε υλική πράξη (κάθε υλική μορφή γραφής) θα πρέπει να πραγματοποιείται ως ανάγνωση ενός προϋπάρχοντος κειμένου. Σε κάποιες περιπτώσεις εμείς απλώς παρατηρούμε το συνεχές της κοινωνικής ζωής που περιέχεται μέσα στη διαλεκτική της ανάγνωσης και της γραφής». Έτσι, υποστηρίζει, και πολύ σωστά, καταργείται η διάκριση προϊστορίας-ιστορίας με κριτήριο τη γραφή. Ίσως, θα έλεγα, ο αρχαιολόγος-μουσειολόγος είναι εκείνος που προτείνει αυτό το προϋπάρχον κείμενο. Τα μουσειακά κείμενα, διατηρώντας τις μουσειολογικές προδιαγραφές, μπορούν να οικειοποιηθούν όχι μόνο τους δύο «δρόμους» που αναφέραμε της αρχαιολογίας των συμ-

φραζομένων, αλλά και άλλες όψεις της μεταδιαδικαστικής αρχαιολογίας. Μεγάλο ρόλο βέβαια, όχι παραπληρωματικό αλλά ισότιμο, παίζει και το πάσης φύσεως εποπτικό και οπτικοακουστικό υλικό. Κάθε θεματική ενότητα δηλαδή μπορεί να εκπροσωπεί όλο το φάσμα των σύγχρονων θεωρητικών αναζητήσεων και αυτό εν πολλοίς πετυχαίνεται στην επανέκθεση του ΑΜΘ.

Η συζήτηση για το παρελθόν ως κείμενο δεν έπαψε να είναι έντονη και από τις πλέον ουσιώδεις των ημερών μας (π.χ. Tilley 1999, 1993, 1991, Backer/Thomas 1990, Tilley 1995, 1990, Yentsh/Beaudry 2001). Οι εκδοχές του υλικού πολιτισμού του παρελθόντος ως κειμένου είναι πάρα πολλές (επιστημονικό, μουσειακό, αφηγήσεις, ιδεογράμματα-βραχογραφίες-κείμενα κάθε μορφής του παρελθόντος, σύγχρονες πρωτόγονες κοινωνίες κ.λπ.) και η μελέτη του, όπως και η εκδοχή του ιστορικού τοπίου ως μεταφοράς (π.χ. Σολομών 2005) είναι το ίδιο θεμιτή και δεν θα πρέπει να διαφέρει από τη μελέτη των αντικειμένων.

Ένα κείμενο βεβαίως, όσο εξονυχιστικά περιγραφικό και να είναι με τάση να υποκαταστήσει το αντικείμενο ή να εξομοιωθεί με το νόημά του, δεν μπορεί παρά



3. Άποψη της εκθεσιακής ενότητας «Αρχαϊκός Ναός».



4. Τμήμα ψηφιδωτού δαπέδου με προσωποποιήσεις των Τριών Ωρών (250-300 μ.Χ.).

να κατέχεται από τις αδυναμίες (Σετάτος 2007, σ. 385-386) της γλώσσας, αδυναμίες που έρχεται να καλύψει η εικόνα. Και εδώ εντοπίζεται η επικοινωνιακή δύναμη της θεματικής ενότητας κατά τη γνώμη μου. Και βέβαια, και σωστά, ο Σετάτος εκτός από την εικόνα («εικονικά σημειωτικά συστήματα»), περιλαμβάνει όλες τις εικαστικές μορφές, αλλά και τη μουσική (περιλαμβάνεται σε μερικά σημεία της επανέκθεσης στο ΑΜΘ), τις διάφορες επιτελεστικές δράσεις κ.λπ.

Το μεταμοντέρνο στην επανέκθεση του ΑΜΘ

Αναφερόμαστε στο σκεπτικό της επανέκθεσης καθαυτό και όχι στα άλλα μεταμοντέρνα στοιχεία (τεχνολογίες, δραστηριότητες, επικοινωνία, διευκολύνσεις, ερωτηματολόγια κ.λπ.) (βλ. Hooper-Greenhill 1992, σ. 192 κ.εξ. της ελλ. μτφρ.).

Στο βαθμό λοιπόν που θα μπορούσε να το συνοψίσει κανείς συνίσταται στα εξής: (Wood/Cotton 1999, Merriman 1994, Cotton 1995, Beard-Henderson 1999):

- Τα κείμενα αφήνουν περιθώρια για ατομικές προσεγγίσεις. Στην επανέκθεση του ΑΜΘ καταβάλλεται συνειδητή προσπάθεια.
- Αναφορές, παραλληλισμοί με τη σύγχρονη εποχή σε κάθε ευκαιρία. Στην επανέκθεση του ΑΜΘ γίνεται κατά περίπτωση χωρίς να είναι εξαρχής βασική επιδίωξη.
- Χρήση συγκεκριμένων παραδειγμάτων και όχι αισιορικών γενικεύσεων. Στο ΑΜΘ δεν θα μπορούσε να γίνει διαφορετικά αφού το αρχαιολογικό υλικό που εκτίθεται προέρχεται από συγκεκριμένες ανασκαφές. Εξαίρεση θα μπορούσε να είναι η παρουσίαση συγκεκριμένων πρακτικών από τον προϊστορικό άνθρωπο και εξής, αλλά η παρουσίαση αυτή είναι συνειδητή, μεταμοντέρνα επίσης, επιλογή.

Πιο συγκεκριμένα: προ εικοσαετίας ο Hodder (1986, σ. 130-137 της ελλ. μτφρ., επίσης Piccini 1999, Bourdieu 2006, Παπαγεωργίου 2004) είχε θεωρήσει ότι η βασική για την κοινωνιολογία του Bourdieu έννοια του habitus (έξη), τοποθετείται μεταξύ της δομής και πρακτικής και «έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους αρχαιολόγους γιατί αναπτύσσει (ο Bourdieu) τη θεωρία του σε συνδυασμό με τον υλικό πολιτισμό και τη θεωρία του χώρου. Το habitus είναι ασυνείδητο, μια γλωσσική και πολιτισμική ικανότητα». Οι πρακτικές ασκούν επίδραση στο habitus και «είναι συναρπαστικό να συνειδητοποιεί κανείς ότι τα ταπεινά αντικείμενα του υλικού κόσμου, ανάλογα με αυτά που ανασκάπτουν οι αρχαιολόγοι –σκεύη, οστά, περόνες και θυρώματα– μπορούν όλα να παίξουν ένα ρόλο στη διαδικασία του εκπολιτισμού, στη διαμόρφωση του κοινωνικού κόσμου...». «Κάθε λοιπόν ταπεινό σκεύος και εγχάρκτη διακόσμηση, κάθε κρανίο χοίρου ή αγελάδας, είναι κατ' αυτόν τον τρόπο το κομβικό σημείο ενός δικτύου συσχετισμών και αντιθέσεων που μας μιλά με τον τρόπο που έχει συγκροτηθεί ο κόσμος». Θεωρώ ενδιαφέρουσα την «εκμετάλλευση» των απόψεων αυτών και στη μουσειολογία, κάτι που επιχειρείται στην επανέκθεση του ΑΜΘ, ιδιαίτερα στο τμήμα της προϊστορίας, με την παράθεση συγκεκριμένων πρακτικών (βλ. π.χ. τις πρακτικές της καθημερινής ζωής που αναφέρονται στην κεραμική). Οι πρακτικές διαφοροποιούνται χρονικά, άρα και οι έξεις και επομένως η μουσειακή τους παρουσίαση μέσω των θεματικών ενότητων, δεν θα μπορούσε να είναι α-ιστορική και, με συγκεκριμένες προϋποθέσεις, ούτε α-τοπική/α-χωρική.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

* Το άρθρο αυτό αποτελεί συνέχεια προηγούμενης δημοσίευσης με τίτλο «Η επανέκθεση στο Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης (2001-2006)», *Αρχαιολογία και Τέχνες* 102 (2007), σ. 73-82.

** Ευχαριστώ θερμά για κάθε είδους διευκολύνσεις τις καθ. Μουσειολογίας κ.κ. Μπούνια, Γκαζή, τις μουσειολόγους δρ. κ. Σολομών και κ. Μαντζούρη (ΜΑ), τον καθ. κ. Τζιόβα (Birmingham), τον δρ. Φιλοσοφίας κ. Χαϊρόπουλο.

¹ Αρνητική κριτική Μαρτινίδης 2005, πρόσφατη θετική παρουσίαση Τσακόπουλος 2007.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

BACKER F. / J. THOMAS (επιμ.) (1990), *Writing the Past in the Present*, Saint David's University College, Lampeter.
BEARD M. / J. HENDERSON (1999), «Rule(d) Britannia: Displaying

Roman Britain in the museum», στο N. Merriman (επιμ.), *Making Early Histories in Museums*, Leicester, σ. 44-73.

ΒΕΡΝΙΚΟΣ Ν. κ.ά. (επιμ.) (2004), *Πολιτιστικές βιομηχανίες*, Κριτική.

BOURDIEU P. (1977), *Outline of a Theory of Practice*, CUP.

– (1980), *Le sens pratique*, de Minuit (ελλ. έκδ.: *Η αίσθηση της πρακτικής*, μτφρ. Θ. Παραδέλλης, Αλεξάνδρεια, 2006).

CLARKSON P.B. (1998), «Archaeological imaginings. Contextualization of images», στο D. Whitley (επιμ.), *Reader in Archaeological Theory: Post-Processual and Cognitive Approaches*, σ. 119-136.

COTTON J. (1995), «Illuminating the twilight zone? The New Prehistoric Gallery at the Museum of London», *The Museum Archaeologist* 22, London: SMA Conference, σ. 6-12.

ΓΚΑΖΗ Α. (2007), «Ε, ας ανοίξουν και κανένα λεξικό!» ή «Επιτέλους, κείμενα κατανοητά!»(;), *ΑΕΜΘ* (υπό έκδοση).

ΓΡΑΜΜΕΝΟΣ Δ.Β. (1997), *Νεολιθική Μακεδονία*, ΤΑΠ.

ΓΡΑΜΜΕΝΟΣ Τ. (2000), *Αναδρομή*, University Studio Press.

ΓΡΑΜΜΕΝΟΣ Δ.Β. (2002), «Αρχαιολογία και ερμηνευτική», *Σύγχρονα Θέματα* 81, σ. 64-66.

– (2007), «Η επανέκθεση στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Θεσσαλονίκης (2001-2006)», *Αρχαιολογία και Τέχνες* 102, σ. 73-82.

ΧΑΙΡΟΠΟΥΛΟΣ Π. (2005), «Μουσική ζωή. Έρευνα στη φιλοσοφία της μουσικής του Πλάτωνα, του Σοπενχάουερ και του Νίτσε», αδημ. διδ. διατρ., ΑΠΘ, Τομέας Φιλοσοφίας.

HODDER I. (1986), *Reading the Past*, CUP, σ. 118-145 (ελλ. έκδ. *Ξαναδιαβάζοντας το παρελθόν*, μτφρ. Π. Μουτζουριδής κ.ά., Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, 2002, σ. 195-237).

– (1988), «Material culture texts and social change: A theoretical discussion and some archaeological examples», *Planning Policy Statement* 54, σ. 67-75.

– (2001), *Archaeological Theory Today*, Polity Press.

HOOPER-GREENHILL E. (1992), *Museums and the Shaping of Knowledge*, Routledge (ελλ. έκδ.: *Το μουσείο και οι πρόδρομοί του*, μτφρ. Α. Παππάς, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, 2006).

MARTINIΔΗΣ Π. (2005), «Θεσσαλονικέων "folios"», *Θεσσαλονικέων Πόλις* 18, σ. 110-119.

MERRIMAN N. (1994), «Displaying Archaeology in the Museum of London», *The Museum Archaeologist* 21, Edinburgh: SMA Conference, σ. 60-65.

– (1999), *Making Early Histories in Museums*, Lester University Press.

MOSER S. (2001), «Archaeological representation. The visual conventions for constructing knowledge about the past», στο I. Hodder (επιμ.), *Archaeological Theory Today*, σ. 262-283.

ΜΟΥΛΙΟΥ Μ. / Α. ΜΠΟΥΝΙΑ (1999), «Μουσειακές Εκθέσεις», *Αρχαιολογία και Τέχνες* 70, σ. 53-58.

ΜΠΟΥΝΙΑ Α. (2006), «Μουσεία και αντικείμενα», στο Δ.Δ. Παπαγεωργίου κ.ά. (επιμ.), *Πολιτιστική αναπαράσταση*, Κριτική, σ. 141-164.

– (2007), «Αρχαίες γραπτές πηγές, κλασική αρχαιολογία και αναπαράσταση του παρελθόντος. Μία διαλογική σχέση σε εξέλιξη», ανακοίνωση στο Διεθνές Συνέδριο Αρχαιότητα, αρχαιολογία και ελληνικότητα στην Ελλάδα του εικοστού αιώνα, 10-12 Ιαν. 2007 (υπό δημοσίευση).

ΝΙΚΗΦΟΡΙΔΟΥ Α. / Α. ΓΚΑΖΗ (2007), «Οπτικοακουστικές εφαρμογές στην επανέκθεση του ΑΜΘ. Η μουσειολογική προσέγγιση», *ΑΕΜΘ* (υπό δημοσίευση).

ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ.Δ. (2004), «Παραστάσεις και αναπαραστάσεις: Η επιτέλεση (performance) του "πολιτισμού" και του "πολιτιστικού θεάματος"», στο Ν. Βερνίκος κ.ά. (επιμ.), *Πολιτιστικές βιομηχανίες*, Κριτική, σ. 85-105.

PICCINI A. (1999), «Wargames and Wendy Houses: Open-air reconstructions of prehistoric life», στο N. Merriman (επιμ.), *Making*

Early Histories in Museums, Leicester University Press, σ. 151-172.

PINSKY W. / A. WYLIE (επιμ.) (1995), *Critical Traditions in Contemporary Archaeology*, University of New Mexico Press.

ΣΕΤΑΤΟΣ Μ. (2007), «Αδυναμίες και μειονεκτήματα της γλώσσας», *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα* 27, ΑΠΘ/Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη), σ. 373-386.

ΣΟΛΟΜΩΝ Ε. (2005), «Το αρχαιολογικό τοπίο: ανθρωπολογικές προσεγγίσεις μιας γεωγραφικής έννοιας», *Κριτική Διεπιστημονικότητα* 1, σ. 74-97.

– (2006), «Η έκθεση των νεολιθικών ευρημάτων στην αίθουσα "Χουρμουζιάδη" του Αρχαιολογικού Μουσείου Βόλου: μία ποιητική του θεσσαλικού παρελθόντος», υπό δημοσίευση στα Πρακτικά του 1ου Διεθνούς Συνεδρίου Ιστορίας και Πολιτισμού της Θεσσαλίας, *Λάρισα, 9-11 Νοεμβρίου 2006*.

TILLEY C. (επιμ.) (1990), *Reading Material Culture*, Blackwell.

– (1991), *Material Culture and Text*, Routledge.

– (επιμ.) (1993), *Interpretative Archaeology*, Berg Publishers.

– (1993), «Interpretation and a poetics of the past», στο C. Tilley (επιμ.), *Interpretative Archaeology*, Oxford, σ. 1-27.

– (1995), «Archaeology as sociopolitical action in the present», στο V. Pinsky / A. Wylie (επιμ.) *Critical Tradition in Contemporary Archaeology*, σ. 104-116, αναδημοσίευση στο D.S. Whitley (επιμ.) (1998), *Reader in Archaeological Theory. Post-Processual and Cognitive Approaches*, Routledge, σ. 305-330.

– (1999), *Metaphor and Material Culture*, Blackwell.

ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Π. (2007), «Το Αρχαιολογικό Μουσείο της Θεσσαλονίκης: Μία σύγχρονη ανάγνωση της μουσειακής λειτουργίας», *Ελληνικές Κατασκευές* 116, σ. 96-116.

TSCHOPP S.S. / WEBER W.E.J. (2007), *Grundlagen der Kulturgeschichte*, WBG.

YENTSCH A. / M.C. BEAUDRY (2001), «American material culture in mind, thought, and deed», στο I. Hodder (επιμ.), *Archaeological Theory Today*, Polity Press, σ. 214-240.

WHITLEY D.S. (επιμ.) (1998), *Reader in Archaeological Theory. Post-Processual and Cognitive Approaches*, Routledge.

WOOD B. / J. COTTON (1999), «The representation of prehistory in museums», στο N. Merriman (επιμ.), *Making Early Histories in Museums*, Lester University Press, σ. 28-43.

Texts, Objects, Illustrations. The Use of Thematic Unities in the Re-exhibition of the Archaeological Museum of Thessaloniki

Dimitrios V. Grammenos

The adoption of thematic unities for the re-exhibition in the renovated Archaeological Museum of Thessaloniki (2004-2006, see *Αρχαιολογία και Τέχνες* 102 (2007), 73-82) has proved beyond doubt that their three components — a. object-exhibit, b. text, c. illustration/drawing, photograph, electronic media — are not only the most successful vehicles for approaching the past, but that they also compose the most effective mechanism for realizing the theoretical views on presenting the past.